

Avigdor Hameiri
Részlet a Pokol a földön
(Be gehenom sel mata, 1930)
című riportregényből

14.
„A ZSIDÓK ÁTHÁGJÁK
A TERMÉSZET TÖRVÉNYEIT”

Ez nem Aronov könyvének folytatása vagy utánzata. Ez a mélyen tisztelt orosz tanár, Szemjon Petrovics Galagon úr tiszteletteljes véleménye, aki az igaz tant terjeszti a fiatal nemzedék körében az ékes orosz Holmec kisvárosában.

Az első megdöbbenő dolog, amely itt megüti a füledet, az a Németországhoz való hozzáállás. Ez egy külön fejezetet érdemelne. A dolog ott kezdődik, hogy a foglyokat bensőséges tisztelet övezi, szívet melengető és roppant humánus elbánásban részesülnek. Enni és inni adnak nekik. A német, magyar, osztrák civil életükről beszélgetnek velük. Természetesen a német föld szülöttjének tartják a foglyot, még akkor is, ha éppen, esetünkben, a Kárpátok hegyei között született. A foglyot *nyemecnek*, vagyis németnek nevezik, még ha nem is *germanic*, vagyis születésénél vagy nemzetiségénél fogva nem is igazi német. Nem telik bele úgy fél percbe, és a fogoly már Németország magasztalását látja és hallja, melynek párját még a legnagyobb német sovíniszta sem hallott vagy akár hallatott. Németország jelenti a képzettséget, az értelmet, az erőt, a szépséget, mindent. Németország az egész világ érdemeinek zenitje. Nem szeretik a németeket, ezt folyvást emlegetik. Ezt ezerszer elmondják és ismételtetik. „Az igazságot azonban be kell ismerni. Németország a nemzetek legnagyobbika. Németország végül majd győzedelmeskedik.”

Hihetetlenül megdöbbenek. Ők maguk állítják ezt? Hisznek abban, hogy az ellenséges Németország megnyeri a háborút?

Ezután egy ennél még nagyobb meglepetés következik. Nemcsak, hogy hisznek ebben, hanem azt szeretnék, ha ez így is történné. Így bizony, szívből ezt kívánják.

Először azt hittem, hogy csak a zsidók, akiket roppantul nyomorgatnak, bíznak a németek győzelmében. Mondjuk úgy, hogy nem pont Németország győzelmében, hanem általában a cári Oroszország bukásában. Ettől a bukástól várják a politikai rendszer megváltozását, a forradalmat vagy bármilyen reformot. Időközben megértem, hogy nem feltétlenül a zsidók azok, akik ebben bíznak. Az oroszok úgy általában dicsőítik Németországot, hiszik és kívánják Németország győzelmét, bár tán nem ugyanaz a remény hajtja őket, mint a zsidókat. Pillanatnyilag nem tudnám megmondani, mi volt előbb. Vajon a Németország győzelmébe vetett hit miatt dicsőítik a németeket, vagy fordítva, Németország dicsőítése miatt hisznek abban, hogy az feltétlenül le fogja győzni ezt a semmirekellő Oroszországot.

Akárhogy legyen is, Németország a tökély megtestesülése. Szeretni a franciákat szeretik. Ez itt hagyomány. Bár ez nem csupán orosz hagyomány. Európa minden országában, Németországon kívül természetesen, létezik ez a Franciaország iránt táplált szeretet. Tiszteletet azonban Németország érdemel.

Németországot és népe nagyságát a dicshimnusz és a magasztalás különféle formái övezik. Igazi legendák ezek, melyek a német erőről, a német gazdaságosságban rejlő bölcsességről, a német iparról, és különösen a német titkosszolgálatok háború előtti, és az annak kezdetét kísérő tevékenységéről szólnak.

Ám ebben a dologban, a kémkedés dolgában, a zsidók és az oroszok véleménye eltér egymástól. Az oroszok abban hisznek, hogy a kémkedésben nem elhanyagolható része van az orosz zsidóknak, akik ravaszan segítették, és a mai napig segítik a németeket.

Roppan érdekes jelenség ez. Az oroszok minden külföldről érkező dolgot a mennyekig magasztalnak.

– *Eta zagranicni karandas!* Hát ez aztán a külföldi ceruza! – mondja különös vággyal a hangjában a kezében tartott ceruzáról, meglehetősen nyíltan utalva az orosz termék megfelelője iránt érzett mély megvetésére.

Aki azt hinné, hogy a szóban forgó illető színre és formára valóban azonosítani tudja, hogy a ceruza külföldről származik, és ennél fogva magasztalja, az nagyot téved. Néhány nappal korábban, még Darnicában, vettem egy zsebkést. Kis, fából készült, másfél kopejkás, egyszerű zsebkést. Ezzel vágom a nehezen harapható étkeket. Igazán jó minőségű és értékes zsebkést vásárolni ugyanis nem érdemes. A hadifogoly tábor tisztjei egyszerűen kitépik a kezdeből, és magukévá teszik. Van persze „stratégiai” magyarázata is a dolognak, mégpedig, hogy „a foglyoknak tilos fegyvert viselniük!”. A zsebkés, melynek az értéke meghaladja a tíz kopejkát, mindenképp veszélyes fegyvernek minősül. Ezt még a csortkovi hadifogoly táborban tudtam meg. Emiatt fondorlatos a fogoly, és csak olyan zsebkést vesz, amivel csupán szelni lehet.

Ez az egyszerű zsebkés minden kockázat nélkül tölti be küldetését.

A zsebkés még egy további dologra is alkalmas. Olyan, mint a lakmuszpapír, megmutatja az oroszok, de még a zsidók hozzáállását is a külföldi termékekhez. Mások társaságában üldögélek, és előveszem a zsebkésemet, hogy megpucoljak egy almát. Ekkor hirtelen a tekintetek mind a zsebkésre szegeződnek.

– *Vot, zagranicni nozsik! Avsztricski nozsik!* Nézd, micsoda külföldi zsebkés! Micsoda osztrák zsebkés!

– *Anu! Anu!* Gyerünk! Mutasd! – mondják mindannyian, én pedig némán átnyújtom nekik a zsebkésem. A csoport álmélkodva nézi és csodálja a kést. Mennyi, de mennyi kiváló tulajdonságot fedeznek fel rajta. Szépségét és különös esztétikumát dicsérik.

Végül felfedem előttük a titkot, hogy a kést itt, Oroszországban szereztem...

De mindezt hiába teszem. A zsebkés nem másé, mint az enyém, egy fogolyé. Tehát mindegy, hogy mit mondok. Csak azért mondom, hogy megtévesszem őket. Csupán udvariasságból hízelgek nekik, mondván hogy itt szereztem a kést Oroszországban...

Megpróbálom elmagyarázni nekik, hogy a külföldi áruk magasztalása és az orosz termékek iránti megvetés milyen óriási veszélyt rejt magában Oroszországra nézve, hiszen ez már olyan beteges méreteket ölt, amit mindenképp gyógyítani kell. Egyetértenek velem, persze, persze, milyen igaz, de mit van mit tenni, Oroszország kulturálatlan, durva és ostoba hely...



Egyrészt ez a viselkedésforma jellemző, másrészt ugyanezek, mikor az orosz népről kezdenek beszélni, határtalanul magasztalják és dicsőítik az orosz lelket, a „nagylelkű orosz természetet”.

E folyvást felhangzó „népdal” errefelé, mely feltehetően a bibliai versek párhuzamos szerkesztésének elvén, a gondolati ritmus tükrös ismétlődésén alapszik, így szól:

Durva az orosz és műveltsége kisszerű,
de az orosz természet végtelenül nagylelkű...

A dal a bibliai formaelv szerint fejeződik be:
Halleluja! A halleluja helyett ők azt mondják:
Khamjo!

Az orosz társadalom értelmiségije pedig mindezt a klasszikus líra nyelvére fordítja, amely az egyik régi orosz költő szájából így hangzik:

*Nasa Raszija vilikaja i ubilna
lis parjadka vnye nyet*

Széles az orosz földünk és termékeny,
de rend nincs benne

Ennek a széles és termékeny orosz földnek nem másra, mint Németországra van szüksége! A német rendre! Ó, Németország, hogy törölnének el végre a föld színéről!

– Tudja, hogy mi mindenre képesek a németek? Hogy miből képesek profitot termelni? Nemcsak hogy profitot termelni, de ezáltal győzedelmeskedni is?

– Miből?

– Guanóból!

– Hogy miből!?

- Guanóból! Galambürülékből! Bizony ám! Képzeld el, néhány évvel a háború kitörése előtt az oroszországi németek, vagyis a német ügynökök, akik Oroszországba jöttek, faluról falura jártak, és megvették a guanót a galambtenyésztőktől. Kikaparták az ürüléket a kalitkákból, fogták és magukkal vitték az egészet, mintha csak a legnagyobb kincsre tettek volna szert! Kezdetben ingyen adták oda nekik, még meg is köszönték az alapos takarítást. Később egy zsidó nem akarta ingyen odaadni nekik, hát fizettek neki. Ettől fogva fizettek az ürülékért! Nesze neked németek! Most pedig kiderült, hogy az ürülékünkéből bombákat gyártanak! Érti? Bombákat, amiket ellenünk vetnek be!

Én úgy hiszem, hogy a galambürülékben található magas nitrogéntartalmat hasznosítják.

Ilyen és hasonló beszélgetések mindennaposak az orosz otthonokban, zsidókéban és nem zsidókéban egyaránt. A mondás, amelyet folyton ismételnék, így hangzik:

- *A nyimec? A nyimec* az még a majmot is kieszelte!

A fenti mondás, hogy „a német még a majmot is kieszelte” meglepő újdonságként hatott rám. Nagy bánatomra nem is értettem teljesen, hogy mit is állít tulajdonképp. Senki sem vette a fáradságot, hogy megmagyarázza a mondás értelmét. Végül a néptanító Szemjon Petrovics Galagon volt csupán hajlandó felvilágosítani e „folklorisztikus szólás-mondás” - ahogy ő fogalmazott - jelentését illetően. A mondás eredetének története pedig így hangzik: Volt egyszer egy torz elméjű, de tanult, német filozófus, akit Djarvinnak hívtak. (Rögtön megértettem, hogy Darwinról van szó, de esetünkben tartasuk meg a Djarvin név használatát.) Ez a tudós úgy találta, hogy az ember a majom unokája! A Jóisten őrizzen meg minket, micsoda kitaláció!

A néptanító Galagon művelt ember, jártas a világ dolgaiban, különösen a politikatudomány és a diplomácia területén. Valódi öröm egy órácskát ücsörögni vele és a bölcselkedéseit hallgatni. Olyan ötvenöt év körüli, mégis mindenki velük tegeződik.

- Ugye, tudod - mondja, miközben a számolatlan csésze teák egyikét tölti ki nekem -, ugye tudod, *absztrejec*, miért tört ki a háború? A világégés? Elmondom, hogy miért. A világ túlnépesedéstől szenved, vagyis, leginkább Oroszország szenved ettől. Viszont túl sokat szenved, ugye, tudod. A gazdagoknak és a zsidóknak ez nem kellemes, tudjuk jól. Nem túl jó ez így, tudod ám! De honnan ez a túlnépesedés? Miért van - ekkor mintha a fülembé sügna -, miért van atyuskának oly sok gyereke? És a zsidóknak miért van oly sok gyerekük? Tudod, hogy miért?

Megkérdezem, hogy ki ez az „atyuska”? Margulisz megfejt nekem. Ez nem más, mint a nagytiszteletű cár öméltósága. A tanító így folytatja:

- Hogy miért? Talán, hogy egy falat kenyérért koplaljanak? Hogy lopjanak? Bár még akkor is lopnának, ha kicsit kevesebben lennének, ugyebár. Mert hát lopni kell, mivelhogy, ugyebár, az egyiknek sok van, s a másiknak semmije sincs. Hogyan is lenne ez lehetséges lopás nélkül? Nem így van? Ugye értjük egymást? Emiatt, ugyebár, emiatt úgy döntöttek az urak, vagyis a gazdagok, vagyis atyuska és a zsidók, vagyis mindazok, akiknek mindene megvan és félnek a lopástól, úgy döntöttek, hogy háborúba kezdenek, kisebb népiártást tartanak a nép körében, ugyebár. Egy túlságos mérszárulás azonban nem lenne túl hasznos, ugyebár, mivelhogy, ugyebár, hány embert kellene lemészárolni pontosan, hányat? Egymilliót, két milliót, na, tán hármat, mondjuk négyet vagy ötöt, ha kicsit túlzásba esünk, tán hatot is, ugyebár. Na, tán úgy gondold, hogy ez számításba jön nálunk? Sokan vagyunk, ugyebár, mint a réti egér, ugyebár, úgy szaporodunk, mint a nyulak. Mivelhogy, ugyebár, egyszerű nép vagyunk mi, kulturálatlan és műveletlen, mivelhogy a zsidók elbutítanak bennünket, ugyebár. Egy dolgot azonban jól tudunk, gyereket csinálni, ugyebár, szaporodni, mint a férgek. Ezt nem tagadhatod. Érted, ugye, néhány millió, ugyebár, néhány milliónak pusztulnia kell, egy pár millióval kevesebb tolvaj, ugyebár!

- Hogy is van ez, Szemjon Petrovics? - csodálkozom. - A hadseregük a tolvajok sereglete? Maguknál csak a tolvajokat sorozzák be katonának?

- Hogy csak a tolvajokat-e, kérde? Egyértelműen, ugyebár, mivelhogy ki nem számít tolvajnak, ugyebár? Na ki? Mindannyian tolvajok vagyunk! Mindannyian, ugyebár. Az egyik lop, de mégsem kapják el. A másik lop és elkapják. A harmadik nem lop, mégis elkapják, a negyedik pedig, ugyebár, egész életében arra készül, hogy lopjon, mégsem tudja eldönteni, hogy megtegye-e, ugyebár, egyszerűen nem tudja eldönteni. Csak erről van szó! Csak a zsidók nem lopnak. Mivelhogy, ugyebár, méltóságukon aluli, hogy lopjanak, ugyebár. A kiválasztott nép méltóságán aluli, ugyebár, ők, ugyebár, ahelyett, hogy lopnának, pénzzel megszerzik, amire szükségük van, de pénzt persze, ugyebár, azt soha nem adnának ki. Atyuska sem lop, ugyebár, hiszen minden az övé, ugyebár, minden, minek akkor lopni? Emiatt ment háborúba, a zsidók pedig segítenek neki ebben, ugyebár, segítenek neki, hogy végül megosztozzanak, ugyebár, megosztozzanak a zsákmányon maguk között, ugyebár. Az orosz med-

vét pedig jól ki lehet zsákmányolni, ugyebár. Jó zsákmány az, ugyebár! Ennyiről van szó!

Már értem is a háború okát. Jól van. Bár az atyuska és a zsidók közötti együttműködés nem teljesen világos számomra.

- És mi a helyzet a németekkel, Szemjon Petrovics?

- A németeket illetően, ugyebár? A németeket illetően? Hiszen te magad is *nyemec* vagy, bár ha nem haragszol meg rám, hogy igazat szólok, elmondom én neked az igazságot, ugye, értjük egymást?

- Az Isten szerelmére Szemjon Petrovics! Hogy bosszanthatna föl az igazság? Hisz nem vagyok zsidó!

- Pontosan! Így is van ez, kedves uram! Te oszt-rák vagy, nem pedig zsidó, mert hát a zsidók nem szeretik, ha az igazságot a képükbe vágják, ugyebár. Nyíltan megmondod nekik, ti csalók vagytok! Ők erre meg felhúzzák magukat, ugyebár. Az ember egyszerűen fogalmaz. „Megfeszítettétek a megváltót!” Erre ők azt mondják rád, „milyen ostoba vagy!”. Azt mondod nekik, ugyebár, így szólsz hozzájuk, „lemészároljátok gyermekeinket”, erre csak úgy felelnek, hogy „te részeges barom!”. Nem lehet velük szót érteni, ugyebár, soha, de soha! Ez egy olyan, ugyebár, olyan fura népség. Ugyebár, meg aztán még ravaszak is! Ravaszabbak a gazdagoknál, de még atyuskánál is, ugyebár. Mivelhogy, ugyebár, ő meg kissé ostoba!

- És mi van a németekkel?

- A németek pedig, ugyebár, a németek ugyan-csak túlságosan sokan vannak, bár az ő helyzetük még messze van a miénkétől. Számosak ők is, ugyebár, emiatt, ugyebár, szűkös nekik Németország, szűkös biza, ha érted, mire gondolok. Így pedig az egész világon uralkodni akarnak, ugyebár, pont mint a zsidók, ugyebár. Emiatt állapodtak meg egymással, ugyebár, titkos megállapodást kötöttek, ugye. Ha akarod tudni, még atyuska is részese e megállapodásnak. Atyuska, és az összes arisztokrata! Így bizony! Mindannyian együtt!

- Hogy lehet ez?

- Hogy ez hogyan lehetséges? Nagyon egyszerű. Atyuska az ördögbe, a mézsárszékre küld bennünket, a zsidók milliókat nyeréskednek a katonáknak utalt lábbelin, a katonákat pedig mezítláb hagyják a fagyban, hogy maguktól, a német ágyúk segítségével nélkül nyúljanak ki, ezen pedig roppant sok löszert spórolnak a németeknek, ugye. A németek pedig egyre csak területeket szállnak meg, és győznek, de biztosítják atyuskát, hogy megvédik őt a forradalomtól. Érted, ugye (ezt a legtitkosabb kinyilatkoztatásként mondja)! Mivelhogy, ugyebár, a forradalomnak jönnie kell, muszáj jönnie,

ugye. Jön a forradalom, atyuska pedig szart sem kap! Érted? Szart sem kap, nemhogy védelmet a forradalomtól, mivelhogy, ugyebár, a forradalom tüzét ők szították, maguk a németek, hogy majd eztán jöjjön atyuskának a feketeleves! Erről van szó, ugye érted! A zsidókat pedig, ugyebár, felszabadítják, így nem fognak többet lopni, ugye, hiszen nem kényszerülnek többet arra, hogy lopjanak, hiszen ez, ugyebár, méltóságukon aluli, ők pedig, ugyebár, a kiválasztott nép! Emiatt felszabadítják őket, és Vilgelm császár, a német Vilgelm császár (hogy miért mond mindig Vilgelmet Wilhelm helyett, rejtély számomra) lesz a pápa, ugyebár, áthelyezi székhelyét Berlinből Rómába, és Európa minden szárazföldjén és vizén ő fog uralkodni, ugyebár, magát pedig „Európa császára” címen fogja hivatni, a zsidóknak adja majd az ő Jeruzsálemüket, a Szent Sírt, a Szent Sírt pedig átszállítják Rómába! Mert mit is kezdenének a zsidók a Szent Sírral? A Szent Sír nélkül is jó pénzt tudnak keresni, ugyebár.

- Hogy is van ez Szemjon Petrovics? A zsidók nyeréskednek a Szent Síron?

- A zsidók, ugyebár, mindenén pénzt keresnek, mindenhol megtalálják a számításukat! Akkor, régen a Messiást adták el harmincmillióért ugyebár...

- Úgy hiszem, tévedsz, kedves Szemjon Pet...

- Én biza nem tévedek, kedves uram. Ott harminc ezüstpénz áll, de ezt az egyik pápa írta bele a Szentírásba, aki korábban zsidó volt, ugyebár, áttért a keresztény hitre és pápa lett belőle, hogy beleírja a Szentírásba a „harminc ezüstpénzt” a „milliók” helyére, ugyebár, aztán meg, miután megfeszítették, eladták a ruháit a szatócsoknak, ahogy az ott meg is van írva, ugyebár. Te egy jóhiszemű *absztrajc* vagy, ugyebár, bocsánatodat kérem, de, ugyebár, ez bizony a helyzet. Ez minden!

- Miért adná oda nekik mindezt a cár Vilgelm?

- Hogy miért? Először is, a lábbelik miatt, ugyebár. Ahogy már mondtam, a lábbelik miatt, amiért a katonáinkat mezítláb küldik a frontra, hogy ott muníció nélkül pusztuljanak, ugyebár. Másrészt, még egy dologban segítenek a németeknek. Kémkednek számukra itt, minálunk, ugyebár?

- Hogyan? A zsidók kémkednek a németeknek?

- Úgy bizony, kedves uram! Ugye, érted? Úgy kémkednek a zsidók, hogy az az egész világon pártját ritkítja. Mindent jelentenek Vilgelm császárnak, ami itt történik, ugyebár. Mindent! Nemcsak, hogy minden hadmozdulatot, de minden tettet és szót is, ugyebár. Kifecseged az igazságot, legyen bár körülötted csend és nyugalom, holnapra már tudni fognak róla a németek, ugyebár.

- De hogyan képesek ezt véghezvinni?



- Hogy hogyan? Te egy nagyon naiv *absztrajc* vagy. Ennek számtalan módja van, kedves uram. Az egyik fellép a színházban, elmond egy anekdotát, a közönség nevet, ugyebár, a közönségünk ropant ostoba, ugyebár, azt' nevet. Ott ül egy német is, ő viszont jól megérti az anekdotát, rögtön fogja és jelenti. Vagy, példának okáért, ugyebár, ott van a megtömt libák esete is!

- Hogy milyen libáké?

- Hogy milyen libáké? A zsidók libát tömnek, de nem ám kukoricával, ahogy szokás, hanem arannyal, a-rany-nyal, kedvesem, aztán, ugyebár, elküldik nekik a libákat oda, Németországba, odaröptetik azokat, ugyebár, látod a libákat szállni az égen, és azt hiszed, hogy vadlibák, gágognak a levegőben, mintha mi sem történné, eközben kicsempézik az aranyunkat a németeknek!

- Ez aztán elképesztő!

- Bizony, hogy elképesztő! Ez csak magától értetődik, hogy mennyire elképesztő. Vagy, tudod, ott van például az akrobata...

- Milyen akrobata?

- Hogy milyen akrobata! Az az akrobata, tudod, az úszóakrobata, aki sok-sok aranyat nyelt le, aztán belevetette magát a Volgába, a víz alatt a tengerig

úszott, leúszott a tengeren, egészen Németországig, ahol kimászott a vízből, és átadta az egész aranyat a németeknek, hallod ám!

Kolosszális! Hogy ezek a zsidók mire nem képesek!

- Azonban, bocsáss meg Szemjon Petrovics, engedj meg nekem még egy kérdést. Hogyan lehetséges ez? Hogyan képes valaki ilyen hosszakat leúszni, nemhogy csak leúszni, de a tengerfenéken ilyen hosszú utat megtenni? Ez nem mond ellent a természet törvényeinek!?

- Láttál valaha olyan zsidót, aki nem hágta át a természet törvényeit!?

Egy zsidó társaságában mesélem el a fenti történetet. Megdöbbenésemnek adok hangot, hogy ez az ember néptanító lehet.

- És ő még nem is a legrosszabbak közül való.

- Hogyhogy ő még nem is a legrosszabbak közül való? Bár szívesen hallanám, hogy hogyan beszél a zsidókkal. Az arcukba vágja mindezt?

- Persze, ugyenezt mondja a szemünkbe is.

- Ezzel a zsidógyűlölettel!?

- Az oroszok következetesen képviselik a nézeteiket - mondja nekem -, ami a szívén, az a száján is, nem úgy mint a lengyelek vagy a németek, példának okáért. Nyíltan beszélnek, ez legnagyobb erényük is. Őszinte természetük nem hagyja, hogy eltagadjanak valamit vagy hazudjanak valamiben.

Úgy érzem, hiába próbálnék vitába szállni. Ez a hit „az oroszok nagylelkűségében”, vallásos hit erefelé. Hiába próbálnám bizonyogatni, hogy van különbség aközött, hogy valaki rejtegetni próbálja primitív gyűlöletét és aközött, aki nyíltan vállalja azt, természetesen nem a gyűlöletét nyíltan vállaló javára, hiszen a lényegi különbség a kettő között a szégyenérzet. Az, aki rejtegetni próbálja gyűlöletét, már eljutott a szégyenérzet egy olyan fokára, mikor már nem hisz abban, amit gondol. Aki ezt nem teszi, abban ez a szégyenérzet sincs meg. Minek nyíltan hazudni olyan dolgokról, amikről mindenki tudja, hogy ő maga sem hisz bennük!?

- Ez a probléma - magyarázzák nekem -, hogy ő teljes hittel hisz ebben!

- Olyan, aki hiszi, hogy a zsidók „át tudják hágni a természet törvényeit”, az iskolában taníthat!?

- Ilyen ez az Oroszország!

- És még forradalmár is!?! Reménykedik és hisz a forradalom eljövételében, amely majd megdönti „atyuska” trónját.

- Ez bizony Oroszország!

- És ez az ember véleményetek szerint egy jó tanító?

- Ilyen ez az Oroszország!

15.
A VESZÉLYES KÉM

Úgy tűnik, én lennék ez a szerencsétlen. Már jó néhány napja, hogy fájdalommal, lemondással és ingerültséggel teli titok szellője lengi be lágyan a kisvárost. Mit kéne tenni? Egy roppant veszélyes kémről sugdolóznak, aki titokzatos kapcsolatban áll a németekkel e kicsinyke kisvárosban – nyilvánvalóan a természet törvényeit áthágva! –, aranyat gyűjt a németek számára. A bizonyíték pedig...

„A bizonyíték pedig”, mindennél jobban ez foglalkoztat. Mivelhogy ez a „bizonyíték” a németek győzelmét jelentené a frontvonal teljes hosszán, olyanira, hogy egyfajta „lelkiismeret-furdalást” érzek, hogy hadifogságban vagyok.

Ha tudnám egyáltalán, hogy hol húzódik a frontvonal!?

Mintha én egy olyan győzelemben bíznék, amely megszállással és diktatúrával jár?

Kutatok a lelkemben és úgy találok, hogy mindent őszintén nem szeretném. Nem hiszek a háború megnyerésében. Van egy olyan érzésem, hogy ebben a nagy felzúdulásban a kis népek egyike sem, amelyeket az osztrák monarchiához vagy Németországhoz „csatoltak”, nem fog semmit sem nyerni Németország esetleges győzelmén. Magyarország pedig különösen nem. Mit is nyerhetnének? Magyarország területi növekedését senki sem akarja, az adókat úgysem Magyarországnak fizetnék a legigazott, legyőzött népek. Régi szólam ez már. Undorodom ettől az egész háborútól és minden vérontástól. Nem és nem áltatom magam, hogy örömtáncban fogok kitörni, ha az orosz katonák, akik nálunknál nem kevésbe szerencsétlenek, „győzedelmeskednének”.

Ezzel együtt azt sem szeretném hinni, hogy az az érzés, hogy tán legyőznek minket, ezt a szerencsétlen Magyarországot, amely mint egy kísértet követi a háborúskodó Németországot és Ausztriát, és amely az elválás búskomor, vérző dalait énekli a front teljes szélességében, ez az érzés, hogy talán legyőznek bennünket, nagyon fájdalmas. Magyarország szerepe olyan, mint a könnyelmű ifjoncé, aki szeretője, a szépséges Bécs után koslat. Őrzi és védelmezi. Béke idején fehér kenyeret, jó bort és még operettekét is ad neki, milliányi „ellátmányt” „udvara” számára. Most pedig, a háború idején, testével védelmezi, idegenekkel harcol érte, pusztulni hajlandó miatta, ezért az öregecske szeretőért, aki, az igazat megvallva, még mindig bájos, de mit is ad ő ennek a könnyelmű legénynek? Ha ez a szajha még győzedelmesen győzne is, szeretője pedig vérben úszva, az elszenvedett ütésektől fogait csikor-

gatva a földön fetrengene, ő biztosan találna valaki mást magának a pajzánkodásra...

Hogy is mondja a régi szólás-mondás?

„Mások csak viseljenek háborút, te boldog Ausztria, csak házasodj!”¹

Egy másik példa Franciaország szerepe e háborúban, amely ugyancsak egy szerelmes és lelkes ifjonc szerepéhez hasonlatos. Így Franciaország sem remélheti, hogy Angliához való hűsége révén bármit nyer ezen a háborún. Ha nyer, mégis mi jut majd neki a győzelmi indulókon kívül? De ha legyőzik, akkor jaj neki. Jaj neki, de nem Angliának.

Miért is tagadnánk? Két éven keresztül a szenvedések és a halál árnyékában vagy, azután a saját otthonodban még szívélyes fogadtatásra sem számíthatsz? Mint egy megtépázott kutya mész haza, és talán még jól el is vernek.

Ki tudna nekem akár egy kétszavas üzenetet csempészni a front állásáról?

Ahogy a hadi helyzetre vonatkozóan a hírszomjtól vezérelve véletlenül valami kérdést bökök ki, hirtelen mintha a zsidóknak, akik között éppen voltam, elállt volna a lélegzetük, valamifajta titkos nyomás, egyfajta idegenségérzet töltötte el őket, amely félelemmel és gyanakvással keveredik.

Csak ekkor látom, hogy ez a kellemetlen érzés nem új számukra. Néhány napja megszakadt közöttünk a korábbi szabad, baráti kapcsolat, ehelyett valami olyan lépett helyére, amely félelmet és gyanút áraszt magából.

Ekkor kezdem csak érezni, hogy a kisvárosi sugdolózások, melyek kezdetben nagyon óvatosan zajlottak, mára egy kifejezetten felém irányzott szóáradattá dagadtak.

Lassan megtudom e sugdolózások tartalmát, kémkedésről beszélnek, még hozzá nem csupán úgy kémkedésről általában, hanem egy kémkedő hadifogolyról.

Még hozzá egy hadifogoly tisztről.

Még hozzá, mondhatni természetesen, egy zsidó tisztről.

Végül egy lány kopogtat az ajtómon, belép és visszafojtott lélegzettel elmondja, hogy nagy veszély fenyeget, ugyanis én lennék ez a „híres-neves kém”. Természetesen ő tisztában van vele, hogy a dolog teljes képtelenség, s szívből hiszi, hogy én soha nem tennék ilyesmit, mégis mit van mit tenni, még a zsidók között is akad, akiket az irántam táplált gyanú magával ragadott, és úgy gondolja...

– Hogy? – kérdem én.

– Hogy? – ismételte meg a leány e rövid kérdést, rám pillant, majd a földre szegezi tekintetét, és zokogni kezd.

- El kell szöknöd innen.

- Elszökni? Milyen kis buta vagy, kedvesem, hogyan is szökhettek el? Hova is szökhettek? Miért szökhettek el?

- De mi lesz így?

- Hogy mi lesz? Oda megyek, ahová küldenek, kedvesem. Hadifoglyok százezrei vannak ebben az országban. Százezrek szenvednek, élnek és halnak meg, miért lennének én kivétel? Szívből köszönöm nektek azt a gondoskodást, amellyel ebben a néhány napban körülvettetek, de minthogy elfogadtam mindezt a jótéteményt, el kell fogadnom a rosszakaratot is. Mindemellett mondd meg nekik, hogy nem vagyok kém. Nem az Ororszország iránti szeretet miatt nem vagyok kém, és nem is a Magyarország iránt érzett gyűlöletem miatt, hanem mert undorodom ettől az egész ostoba hűhótól. És az irántatok érzett hála miatt sem tennék ilyet, hiszen tudom jól, hogy ez rátok, zsidókra nézve, akik jószágokban eltartotok, mit jelentene...

- Már hozzászoktunk ehhez - mondja a könnyeit törölgetve.

Ez a három szó megdöbbsent egyszerűségével.

„Már hozzászoktunk ehhez.”

Borzasztó.

Ez a három szó, amely azzal a gyengédséggel hangzott el, ahogy azt a fekete hajú, törékeny zsidó lány mondta, többet mond el az itteni zsidók helyzetéről, mint a teljes héber és jiddis irodalom.

„Már hozzászoktunk ehhez.”

Parancsot kapok: vissza Gluszkába, a konzervgyárba.

Azonnali hatállyal.

A „konvoj” már vár rám. Egy orosz katona.

A kisvárosban felzúdulás támad.

Összecsomagolom azt a néhány dolgot, amire szert tettem, de legalább van mit összecsomagolni.

Eljönnek hozzám elbúcsúzni.

Az őr nem engedi őket bejönni, néhány pillanat múlva a lány mégis belép. Néhány dolgot hoznak nekem, ételt és pénzt.

Miért jár nekem mindez?

Az egyik zsidó a fülembé súgja:

- Nem fog semmi baja esni! Gondoskodtunk erről. Haja szála sem fog görbülni, Isten ments'. Gondoskodtunk erről.

„Gondoskodtak erről”. Ki tudja, mennyibe került ez az ígéret e jóhiszemű embereknek, hogy nem fog semmi bajom esni! Ki tudja, mit áldoztak fel e „Rothschildok”, a jó cselekedetek oltárán, amely mindaddig érvényben lesz, míg el nem hagyom Gluszkát. Attól fogva senki nem kezeskedik majd épségemért...

Természetesen semmit sem vihetek magammal.

Pénzt dugnak a zsebembe.

Egy öreg zsidó a fejemre teszi a kezét, és tágra nyílt szemmel megáld.

Valóban létezik egy zsidó nép e földkereken, amelynek létezéséről eddig nem is volt tudomásom.

„Immár örömmel maghalok, minekutána láttam a te orcádat, hogy még élsz!”²

Gluszkában a diák várt rám szomorúan, osztóva bánatomban.

Ő teljesen biztos volt abban, hogy nem vagyok kém.

- *Eta Ruuszja!* - mondja - Ilyen ez az Oroszország!

Aztán a fülembé súgja:

- Ő volt az! Az a nyomorék tette ezt veled!

- De miért? Milyen célból?

- Hogy miért? Mert ilyen ez az Oroszország!

Az igazgató ugyancsak várt rám. Nagylelkűnek és roppant barátságosnak mutatkozott.

- Nincs miért aggodalmaskodni! - mondta, majd vállon veregetett. - Nem tesz semmit, nem fog éhen veszni, van elég kenyér Oroszország-szerte. Nem úgy, mint szülőföldjén, nincs itt ok aggodalomra!

Egy pillanatra elhallgat, majd így folytatja:

- Zsidók meg úgyis vannak mindenhol...

Én, látva, hogy nincs mit veszítenem, azt kérdezem tőle:

- Nikolaj Ivanovics tényleg úgy gondolja, hogy kém vagyok?

Harsányan felkacagott:

- Hogy tényleg így gondolom-e? Hogy is ne gondolnám így, hisz ti magatok valljátok ezt be!?

- Ki mondana ilyesmit, Nikolaj uram? Ki beszélne így!?

- Hogy kicsoda? Itt ni, ők azok! - és ekkor Margulisz és Pali felé bök, akik a kapu mellett álldogálnak, zsákuk a hátukon, készen az útra.

Rájuk nézek, és semmit sem értek.

Margulisz messziről, mintha szégyenkezve nézne felém. Leszegi a tekintetét.

Margulisz szégyelli magát!

Megérezem, hogy valami cselszövés van a háttérben, és elhallgatok.

A következő pillanatban azonban minden világossá válik számomra. Margulisz nem akart itt maradni és Pali sem. Emiatt úgy döntöttek, hogy velem együtt inkább a kémkedés gyanújába keverik magukat.

- Nem, Nikolaj uram! - mondom az igazgatónak

- Ez nem igaz, nem mondhatták, hogy kémek lennének, vagy hogy én kém lennék. Ez nem lehet igaz, soha nem hazudnának.

– Miért gondolja? – hallom Margulisz hangját a kapu mellől – Miért ne mondanánk meg az igazat, hogy tegnap küldtük el Németországba az aranyat? Miért szégyellné magát, hogy lenyelt egy egész tömb aranyat, majd azt a víz alatt úszva a Dnyeper-től a Rajnáig akarta vinni? Miért lenne szégyenletes, ha valaki igaz hazafi!? Nem igaz, Pali?

– Hagyjad! – mondja Pali Margulisznek az igazgató felé intézve a szavait – hagyjad, már tudja, hogy a németek a Brit-szigetek alatt ásnak, hogy ekrazittal a levegőbe röptésék azt, ezt már tudja, de azt még nem, hogy mindazon idő alatt, míg fogságban voltam, kétmillió galambot is betanítottam, hogy innét Németországba repüljenek, hogy ott robbanóanyagot szarjanak nekik.

– *Akb, madzsar zver!* Ez a magyar vadállat! – mondja az igazgató és kiadja a parancsot, hogy azonnal vigyenek minket a szeme elől:

– *Pasol!*

Elhagyjuk Gluscakot.

De hová tartunk?

16. A FÜLEM ÁRA

Gyötrő, hideg eső kísér minket utunkon.

Már vagy négy órája haladhatunk, gatyáig áztunk, a verejtéktől és az esőtől mindenünk lucskos.

Milyen jó, hogy legalább van egy csizmám. Ezer köszönet neked, Frejde!

Bokáig sárba süppedünk, az erdőben megyünk. Mindkét oldalunkon sűrű lombok, melyekről nagy, nehéz cseppek hullanak alá. Egy beteg madár sérülten csipog, mintha csak sóhajtozna.

A lábaink, akárcsak egy fekete tésztát, úgy gyúrják a masszát, slatty-slatty...

– *Khoroso?* – kérdi örünket Margulisz.

– *Malcsi!* Fogd be! – érkezik a kurta válasz.

Margulisz újra mondani akar valamit, ugyanaz a válasz érkezik.

Margulisz cigarettát vesz elő, és fáradt örünknek adja, aki sóhajtozik, akárcsak mi magunk. Az őr kurtán rámered Marguliszra, majd ingerülten kikapja kezéből a cigarettát, mintha csak a sajátját vette volna vissza. Tüzet keres a zsebeiben – Margulisz ad neki –, ugyanazzal az ingerültséggel ragadja meg a gyufásdobozt is –, majd rágyújt. Így szól:

– *Pasol!* Gyerünk!

Folytatjuk nyomorúságos dagasztásunkat, mi négyen.

Pali menetlépésben kezd haladni:

– Egy, kettő! Egy, kettő!

– *Malcsi!* Kuss legyen! – förmed rá az őr.

Pali így szól hozzám:

– Ha lenne a dolognak bármi értelme, itt és most, az erdő közepén, gondoskodnék róla, hogy alulról szagolja az ibolyát!

Továbbhaladunk, zuhog az eső. Néha lecsillapodik, bár makacsul tovább szemerkél, majd újra rázendít.

Hátunk mögött hirtelen örünk köhintését halljuk, olybá tűnik, mintha egy váratlan mozdulatot tenne. Megállok és ránézek.

– *Pasol!* – förmed rám – *nu, pasol, vperjot!* Gyerünk, nyomás előre!

Megyünk tovább, ő pedig ott marad, ahol volt, elmaradozik, a köztünk levő távolság pedig negyven-ötven lépésnyire nő.

Megállok, utánam pedig Margulisz és Pali is. Erre az őr ránk emeli puskáját, elordítja magát, de ami ekkor történik, öt másodperc gyors leforgása alatt zajlik le. Meghagyom két barátomnak, hogy váljanak szét, és hátulról megkerülve vegyék körbe örünket. Szétválnak és rohannak, cikázva megkerülik őt. Rám lő, de én is elszaladok, és megbújok egy széles törzsű fa fedezékében. Tovább tüzelne, meghúzza a ravaszt, de az nem engedelmeskedik, eztán Pali felé fordítja fegyverét, aki már a háta mögött van már, Margulisz egy párducugrással a háttára veti magát, a fegyvert a földre rántja, Pali mellette terem és a fegyver csövét a sárba döfi, míg odaérek hozzájuk a puska egyszer a földbe tüzel, az orosz erre megharapja Margulisz kezét, ah! Öklömmel arcon ütöm, a puska már Palinál van, aki átnyújtja nekem:

– Tisztelettel jelentem, íme a fegyver!

Az őr orra vérzik, a sárban fekszik és megpróbál felkelni. Ráemelem a puskát:

– Felkelni!

Felkel.

– *Pasol!* *Vperjod!*

Előremegy, majd rám néz, megáll, felemeli a kezét és könnyörögni kezd.

– *Vperjod!* *Vperjod!* – üvöltöm.

Tovább könnyörög, térdre esik.

Meghagyom Marguliszra, hogy magyarázza meg neki, hogy semmi bántódása nem fog esni.

Nem akar mozdulni, tovább könnyörög:

– *Pan!* Uram!

Rácélzok és tovább üvöltöm: „*vperjod!*” Az orosz mintha egy lépést tenne, majd felém fordul és tovább kérlel.

Látom, hogy így nem fog menni. Nem hisz nekem. Kiürítem a puska töltényeit, elveszem a táskájában levő muníciót, majd visszaadom neki a fegyvert:

– *Nu, pasol!*

– *Paszibo, pan!* Köszönöm, uram! – mondja és elindul.

Margulisz, mint aki lelkiismeretesen végzi munkáját, elővesz egy cigarettát, átnyújtja neki és azt mondja:

– *Beri, szbolocs!* Nesze, te rohadék!

Elveszi a cigarettát, alázatosan megköszöni, ragyújtunk, majd tovább haladunk. Pali és Margulisz előtte mennek, én mögöttem haladok.

Némán megyünk. Egyetlen szót sem szólunk.

Nem messze egy közeledő szekeret pillantunk meg. Egyszerű parasztszekér, amely elé három ló van befogva.

– Nem lesz ez így jó – mondja Margulisz – ez a rohadék majd elmondja nekik, mi történt, azok meg ránk vetik magukat, és kedvük szerint elbánnak velünk.

– Ki fél ezektől! A töltények nálunk vannak! – mondja Pali. Ránéz az őrré és ujjával figyelmezteti: vigyázz magadra!

Az őr mindenféle jelekkel és szótöredékekkel bizonygatja, hogy ő az ég világon semmit sem fog tenni.

Ahogy a szekér a közelünkbe ér, mégis beszédbe elegyedek velük. Három orosz paraszt ül a szekéren, Margulisz megnyugtat bennünket, hogy őrünk az irány felől érdeklődik. A parasztok válaszolnak valamit, nevetnek, az egyik kissé kapatos. Hozzánk beszélnek. Megmutatják az utat, majd újra felnevetnek. Az egyik ezt mondja: nem, nem az a jó irány. A másik azt mondja: de bizony, az az irány. Menjenek egyenesen!

Mi pedig elindulunk. Újra az őr mögé kerülök. Szakad az eső. Csöndben vagyunk. Megyünk és egyre csak megyünk. Megyünk és a sárban cuppogunk. Már dél elmúlt, három körül járhat az idő. Az út azonban csak nem tűnik véget érni. Egy útkereszteződéshez érkezünk, őrünk pedig abba az irányba akar fordulni, melyet a parasztok mondtak nekünk, de ez az út a végtelen erdőbe vezet. Az út csak félig-meddig nevezhető útnak, a sötét, sűrű erdő fái közt vezet.

Nincs már erőnk tovább menni. De nincs hova leülni.

Gyanúsak tűnik nekem a dolog. A diák Antonin azt mondta nekem, hogy legfeljebb három óra alatt az állomáson leszünk.

De mi mást tehetnénk? Tovább kell mennünk.

Egy farönk fekszik az út szélén. Leülünk. Cigarettákat adok mindegyiküknek, őrünket is beleértve. Roppant hálás nekünk. Mintha egy másik ember vált volna belőle. Nem mérgelődik és nem parancsolgat. Margulisz beszédbe elegyedek vele, az orosz pedig lassanként, dadogva kezdi kiönteni előtte eső-

től átnedvesedett szívét, szidni a „parancsot”, amely gyalogosan vezényelte erre az útra. Margulisz a királyok, császárok, cárok és tisztek kontójára „lelki” békét, „különbékét” köt vele. Az orosz ekkor hirtelen egy borzalmas titkot árul el nekünk: az a szemét igazgató másfél rubelt ígért neki, ha útközben „levisz minket az ösvényről”. Ez pedig azt jelentette, hogy ha valami jelet visz neki arról, hogy megölt bennünket, és különösen, hogy velem végzett, akkor...

Nem hiszek neki. Mária életére esküszik. Esküldözése közben többször keresztet vet.

– Miféle jelet? – kérdem, miután átgondoltam, amit mondott, és úgy találtam, hogy nincs rajtunk semmiféle megkülönböztető jel. Ruhadarabot, vásznat és hasonlót ugyanis gyilkolás nélkül is lehetne vinni. Miféle jelet? Kérdelem, és hitetlenkedve röhögcsélek.

– Az egyik fület – böki ki az orosz nemes egyszerűséggel.

Egy pillanat alatt felforr a vérem. Egy fület. Nem többet, nem kevesebbet.

– De mivel vágtad volna le azt a fület?

Az orosz újra habozik, majd bocsánatot kér. Próbálgatja, vajon tényleg hű barátok lettünk már. Végül elővesz a zsebéből egy kiskést, és felmutatja nekem: ezzel. Mindjárt meg is magyarázza: a zsebkés nem az övé, az igazgató adta oda neki, a „szent küldetés” céljára.

– De miért szent? – kérdelem.

– Mert hát zsidrák vagy. Ezt árulta el az igazgató, mikor kezembe nyomta a zsebkést. Te vagy az Antikrisztus, aki megölte Jézust.

Rögtön tőlem is megkérdezte, kétkedve, félősen:

– Tényleg zsidrák vagy?

Megvallom neki, hogy tényleg zsidó vagyok, bár nem az Antikrisztus. Nem gyűlölöm Jézust, csak az olyan keresztényeket, mint amilyen az igazgató is. Ezt megérti, és ezzel egyet is ért. Ezután azt kéri tőlem, hogy adjam vissza neki a töltényeket. Természetesen nem most rögtön, hanem mikor majd elérkezünk a vasútállomásra. Borzasztóan szigorú büntetésre számíthat, ha nem kapja vissza. Ígéretet teszek neki, majd újra utunkra indulunk.

Újra elmúlik egy órácska, és a nap leáldozóban van.

Az őr elárulja nekem, hogy nem ebből a tartományból való, életében nem járt erre. A fronton volt, megsérült, miután felgyógyult, őrségi szolgálatra osztották be a konzervgyárba. Nem ismeri az utat. A parasztokat is elátkozza...

Hirtelen egy hintó jelenik meg a láthatáron.

Hál' Istennek.

A hintóban egy fekete szakállú orosz pópa.

Mikor a pópa meghallja az úticélunkat, tördelni kezdi a kezét. Kiköp egyet, és így szól:

– *Jakh, mirzavci, kakoj szkandal! Ó, azok a sátán-fajzatok! Botrányos!*

Vagyis a parasztok kissé félrevezettek bennünket. Nem jó utat mutattak meg nekünk.

– Ilyen az orosz paraszt! – mondja lehangoltan a pópa irántunk mutatott irgalommal a hangjában.

– Még a szerencsétlen hadifoglyot is becsapják, és kegyetlenkednek vele! Ilyen ez az orosz paraszt! Kedveseim! – folytatja – Soha ne higgyetek az orosz parasztnak! Ez egy felelőtlen nép, *khamjo!*

Újra kiköp egyet, szidja és átkozza a parasztokat, megmutatja az utat visszafelé, aztán balra és nem jobbra. És hogy ne kérdezzük meg többet a parasztokat. Gonosztevők mindannyian, *khamjo!*

Utunkon visszafelé újra emlékezetembe idézem a liberális igazgató „grandiózus tervezetét”, az emberiség megváltását. Margulisz segítségével megkérdelem őrnököt, hogy a hadifogoly élete tényleg így olcsó-e Oroszországban?

– Nem mondanám olcsónak, másfél rubel nem olyan rossz pénz – válaszolja egy félénk nevetés kíséretében, azonban a már ismerős szomorúsággal.

– A hadifoglyok vagy megtalálják itt a számításukat, akár meg is házasodnak, vagy kivert ebként döglenek meg. Ha megbetegszenek, egy nagyobb kocsin összegyűjtik, és élve egy mésszel teli gödörbe hajtják őket. Még papot se hívnak.

Majd hozzát teszi:

– Biztos nálatok is így van ez.

Pali tiltakozik:

– Lehet, hogy nálunk is meghalnak a betegségekben. Ez még meglehet, de hogy gyilkosságért másfél rubelt fizessenek!? Mondd meg neki – fordul Marguliszhoz –, mond meg neki, hogy valaki gyilkosságért másfél rubelt kapjon, ilyen nálunk nem fordulhat elő!

Margulisz fordít. Az őrnök elhallgat. Később bocsánatkérések közepette azt mondja:

– De hiszen azt mondta, hogy ti vagytok az Antikrisztus. Esküszöm! Azt is mondta, hogy ha elhözöm a fület...

Újra előveszi és felmutatja a zsebkést:

– Ezt is odaadta nekem...

Ekkor fogja és erővel a sárba hajtja a zsebkést.

Felveszem a földről, és magamhoz veszem.

– Ezt majd még megmutatom a parancsnoknak – mondom.

Őrnök rám pillant, majd így szól:

– Ezek mind egyformák. Ne mutasd meg! Rám csak bajt hoz, de neked nem fog segíteni.

Megérkezünk a vasútállomásra. Visszaadom őrnöknek a töltényeit. Kezet szorítunk. A tenyere nedves.



Avigdor Hameiri frontról hazaküldött képei

Átad minket a parancsnoknak. A parancsnok megkérdezi, hogy honnan hozott bennünket. Azt mondja, hogy a gluscaki konzervgyárból. A parancsnok dühös lesz:

– Mit küldözgetik a hadifoglyaikat? Nincs mit enni adni!?

Elküldi az őrnököt.

Vagyis az igazgató nem jelentette a parancsnoknak, hogy kémek lennénk?

– Persze, hogy nem – mondja Margulisz –, mert biztos volt abban, hogy megkapja a füleket!

Még ahhoz sincs kedvem, hogy elmondjam mindezt a tisztnek, örülök, hogy betuszkolnak bennünket a vonatba.

Belépünk a szalmával teli fürkébe, leülünk, hogy együnk valamit a Holmecban kapott ételekből, de mielőtt még az első falatot lenyelnénk, már mindhárman vakaródnizni kezdünk.

Még a szemünk is majd' kiugranak a helyükről. Minden kezdődik előlről.

17.

EGY NAGYON HOSSZÚ ÓRA

A homeli fogolytábor. Egy hatalmas barakk, melyben közel háromezer hadifogoly van. A barakk telis-tele „ágyakkal”, vagyis a fal mentén, egymásra épülő három sor priccsel. Egy pillanattal azután, hogy őrnök, ki a vonattól a táborba kísért bennünket, bevisz minket a hadifoglyok barakkjába, a tábor egyik parancsnoka jön oda hozzánk, és azt

parancsolja, hogy kövessük az irodába. Rögtön felismerem, hogy cseh. Mindegyikünkhöz odalép, átvizsgálja a zsebeinket, minden valamilyen értéket jelentő tárgyat, így a zsebkést, az órát, a cigaretta-tárcát és a gyufákat is mind elveszi tőlünk. Ezután kinyitja a csomagjainkat és kiráz belőle mindent, amit kaptunk vagy vettünk a gluscaki tartózkodásunk során. Az erőtlén próbálkozásra – nem tiltakozásképp, de legalább hogy megtudjuk, miért veszik el tőlünk mindezt –, a szokásos válasz érkezik: a fejre mért öklöcsapás. Most Pali tanulta meg a leckét. Ezután természetesen igyekszünk mindent e tapasztalat nélkül megtudni.

A fogolytáborban megtudjuk, hogy e barakkban több mint négyezer fogoly van összezsúfolva, úgy mint a heringek a dobozban. Ez nem egy állandó hadifogolytábor, itt a foglyok csak átmenetileg tartózkodnak, innen irányítják át őket más hadifogolytáborokba. A hadifoglyok között több száz sérült vagy beteg is van, akik semmilyen orvosi ellátást sem kapnak. Az orvosi vizsgálat annak a tábornak lesz a feladata, ahová ma vagy holnap vagy akár egy hónap múlva viszik őket. Az egész teljesen véletlenszerű. Hogy hová? Senki sem tudja. A bevett gyakorlat szerint a németeket Szibéria távolabbi, a magyarokat pedig az Európához közelebb eső felébe küldik, és csak a különféle „osztrákokat”, a ruténeket, a szlovákokat, a bosnyákokat, a horvátokat és az erdélyi románokat küldik Belső-Oroszországba, vagy Ukrajnába, ahol különféle munkákat végeznek majd.

A hadifoglyok koordinátorai és a tábor parancsnokai a csehek. Ahogy megtudjuk, nemcsak itt, de mindenhol máshol is. Nem csupán a csehek, hanem azok a csehek, akik „a Cseh Légiónak tartoznak, melynek küldetése Csehország felszabadítása, az Anglia és az antanthatalmak támogatásával felállítandó cseh királyság létrehozása”. Nagyon is érthető, hogy az irántunk táplált gyűlöletük egészen átható. Azt beszélnek, hogy fentről olyan parancs érkezett, méghozzá cseh részről, amely megtilt minden, a német, osztrák és magyar hadifoglyok elleni bosszútól vezérelt tettet. Ez nagyon is valószínű, hiszen a Cseh Légiónak élén, ponosabban a cseh felszabadítási mozgalom élén professzor Tomáš Masaryk áll, aki meggyőződéses szocialistaként, humanista és altruista nézeteiről ismert. Ha igaz, hogy Masaryk a vezetőjük, akkor bizonyosan kiadtak egy ilyen parancsot, a valóságban azonban itt szörnyű dolgokat követnek el. Úgy tűnik, hogy a katona lélek nem hallgat olyan nagyon a fentről érkező parancsokra, különösképp, ha hadifogoly tiszttel van dolga, aki oly hosszú időn keresztül élésködött rajta, és tisztelt lenézéssel beszélt vele... Természetes,

hogy emiatt borzalmas drákói törvényeket hoznak, és ha valaki a legkisebb mértékben is áthágja azokat, pokoli kínok várnak rá...

Miért osztották ki pont rájuk az oroszok a hadifogolytábor vezetését? Ez megvilágítást nyer a foglyokkal való bánásmódjukban. Emellett „értének” a hadifoglyok nyelvén, így nem lehet becsapni őket és hazudni nekik. Jól ismerik a régi bajtársaikat, így karmaik közül nincs menekvés.

– Maguk az oroszok jó és érzékeny emberek – halljuk ezt azoktól, akik már néhány hónapja itt vannak –, emiatt, pontosan emiatt adtak át bennünket a cseheknek. Ők majd „jól ellátják a bajunkat” és úgy bánnak majd velünk, ahogy hadifoglyokhoz illik!

A cseh hadifoglyok vagy csatlakoznak a Cseh Légiónak, vagy a hadifogolyéletet választják, és Szibériába irányítják őket. Az irántuk tanúsított bánásmód mégis humánus.

A zsúfolt barakkban eközben süketítő hangzavar uralkodik. A kiáltások, beszélgetések, sóhajtozások, halálhörgések, segélykiáltások, vízért való könyörgések, siránkozások, nyögések, átkozódások és szitkozódások elegye ez a legkülönfélébb nyelven. Elátkozott szimfónia ez, ha valaki az első néhány órában kiállja a próbatételt, és nem veszíti el az eszét, soha többé nem fog már félni a pokoltól.

A kiáltások közepette pedig hirtelen kihallod ezt a rettenetes szót:

– Anya!

Még van mit ennünk, még minden rendben, de mikor megpróbálnánk magunkhoz venni valamit, ez lehetetlennek bizonyul. Egyetlen falat kenyér sem megy le a torkunkon. Csak rágom és rágom, de nyelni már nincs erőm.

Eközben a csípések özöne mindenfelől. Az élésködők az egész testünket ellepik.

Pali csak ül, és az örületes összhangot hallgatja, a szeme kidülled. Az arca rezzenéstelen és rendkívül sápadt. A fogát csikorgatja, és a szeme vérrel telik meg. Mikor ránézek, a szalmába rejti arcát, a kezeivel a halántékát szorítja és a fejét a priccbe veri, és úgy bög, mint a vágásra vitt bika. Valami furcsa hangon mondja:

– Megőrülök! Felkötöm magam! Ah!

Közelebb húzódunk hozzá, megsimogatjuk, biztatjuk.

Margulisz lefekszik mellé, arccal szemben velem:

– Pali! Drága Palim! Mi van veled? Ne légy ostoba!

Margulisz zokog. Zsebkendőjével megtörli a szemét, és így szól:

– Édes Palim, gazdálkodni kell a béketűréssel és a könnyekkel. Úgy tűnik, lesz ez még rosszabb is.

Kelj fel, Pali, ha még téged is elvesztünk, mi lesz velünk!?

Mérgesen hátba böki:

– Kelj fel, ne szórakozz velünk! Te csibész!

A magyar legény felkel, ránk néz, összeszedi magát és azt mondja:

– Bocsásatok meg nekem, kissé elfelejtkeztem magamról. Ott az a beteg... Folyton csak azt kiáltozza „Anyá...” nem bírom hallgatni... Tífuszbeteg, de nincs, aki adna neki egy pohár vizet... Én meg itt ülök, és meg sem mozdulok, hogy esetleg segítsék neki... Most meg... Nézzétek.... Úgy tűnik, már nem is kiabál...

Így igaz, a fiatalember körül kisebb mozgolódás támad – jönnek, hogy kivigyék...

Pali újra összeomlik, a haját tépi:

– Hová viszik!? Hová!? Anyám!

Odamegyek az egyik orosz őrhöz, és megkérdem, hogy lehet-e venni valamit. Azt válaszolja, hogy azzal a feltétellel szabad a városba menni, hogy az ember nem hagyja el a fogolytábort engedély nélkül. Akit engedély nélkül fognak el, arra a legsúlyosabb kiszabható büntetés vár.

Sietek, hogy megosszam ezt Palival. Megyünk a városba.

Bemegyünk egy zsidó boltba. Az egyik leány meglátja Palit és elfehéredik. A házba siet, de azonnal vissza is tér két nővére és anyja társaságában. Egymás között jiddisül beszélnek. Megdöbbennek Pali szépségén.

– Bárcsak olyan szép lehetnék, mint ő! – mondja egyikük. – Oh, nézd, micsoda szempillák! Milyen homlok! Micsoda szemek!

Az anya így szól:

– Szegény gyermek, anyja ölén lenne a helye.

Kihasznlom a szimpátia e megnyilvánulását, és beszélgetésbe elegyedek velük. Mikor megtudják, hogy Holmucból jövünk, a fiatalabbik így szól:

– Itt él egy család, akinek rokonai vannak Holmucban, idehívom őket.

– Jobb lenne, ha mi mennénk hozzájuk, nem?

Egy zsidó családhhoz visz minket. Meleg, baráti fogadtatásban részesülünk, tele együttérzéssel. Minden jóval ellátnak bennünket. Holmuc minden egyes lakosát ismerik, roppantul örülnek a holmuciaci jószívűsége hallatán. Néhány perccel később a ház megtelik Palit bámuló lányokkal...

– „Termékeny fa József, termő ág a forrás mellett, ágai átnyúlnak a kőfalon”.³ – mondja Margulisz, mintha nem tudná, hogy van itt olyan, aki talán hozzá hasonlóan ismeri a bibliai verset. Így is van, és nagyon örülnek, hogy van köztünk egy tanult bóher. Tanakodni kezdenek, hogy hogyan segíthetnének nekünk? Tanácstalanok. Egyelőre sehogy

sem tudnak hatni a parancsnokságra. A csehek senkinek sem hagyják, hogy a hadifogolytáborban maradjon. Margulisz hirtelen így szól:

– Ha még egy percet itt kell ülnöm, megőrülök! Nem lehet vakarózni! Ez egyszerűen borzalmas!

Bosszantásul még felajánlják, hogy az éjszakára maradjunk náluk a városban. Mindhármunknak van elég hely. Pali örömmel elfogadja a meghívást. Margulisz észervétlenül megböki:

– Megőrültél Pali!? Már csak a tetveink hiányoznak nekik, nemde!?

Pali elgondolkozik, úgy tesz, mintha eszébe jutna valami, és bocsánatot kér, hogy nagy bánatunkra ma éjszaka nem maradhatunk náluk. Szigorú parancsot kaptunk afelől, hogy tilos a városban éjszákázunk.

Az egyik leány megígéri, hogy közbenjár az ügyünkben. Ismer valakit a csehek között, ő majd elrendezi a dolgot.

– Ez sajnos lehetetlen, nagyon köszönjük, azonban ez sajnos képtelenség. Éjszakára vissza kell térnünk a táborba. Már most nagyon későre jár, azonnal indulnunk kell.

– Így bizony! – helyesel Margulisz teljes szívből. – Most azonnal indulnunk kell.

Már készülődik is. Minden marasztalás hiábavaló, mennünk kell. A leányok el szeretnének kísérni bennünket az út egy részén.

– Nagyon köszönjük, de ez is tilos. Isten ments'. Ez veszélybe sodorhatja őket...

Nagy nehezen megszabadulunk tőlük. Mikor a látótávolságon kívülre kerülnek, az egyik kapualjba zsúfolódunk, és elkezdünk vakarózdni.

– Ó! Mennyország! – mondja Margulisz.

Állunk, és jóízűen vakarózdunk. A semmiből előtűnik egy asszony. Ekkor mindhárman széles mozdulatokkal heves veszekedésbe kezdünk. Sikerül elkennünk a dolgot...

A fogolytáborba sietünk.

– Na, mit szólsz? – kérdi Margulisz Palihoz fordulva, miután megérkeztünk a barakkunkba. – Van ennél csodálatosabb hely? Itt legalább annyit vakarózhatsz, amennyit csak akarsz!

Gondolatát egy bibliai verssel zárja:

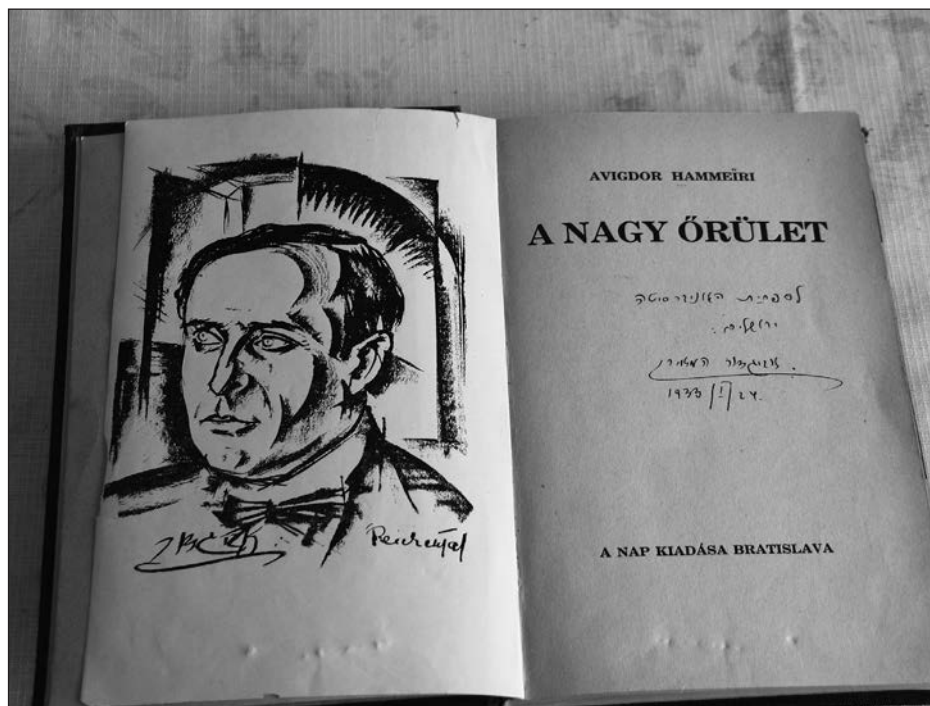
– „A hűséghez hűséges vagy, a feddhetetlen emberhez feddhetetlen vagy”⁴ és a vakarózdónak vakarózni való vagy!

Lefekszünk. Nagy a hangzavar, de mintha kevésbé nyöszörögnének.

Margulisz felriad, és azt mondja:

– Bocsássanak meg uraim, rögtön visszatérek. És kimegy.

Várunk. Nehéz elaludni. Pali azt kéri tőlem, hogy meséljek valamit. Szereti, mikor az asztron-



Fotó: Kőhányai János

A Nagy Őrület első magyar kiadása, a Sifriat Leumi gyűjteményéből,
a szerző bejegyzésével

miáról, a világmindenséget érintő fogós kérdésekről mesélek neki. Mesélek neki, és ő kérdez, akár egy gyermek. Tovább mesélek, megölel, és azt mondja:

- Milyen jó lenne, ha most édesanyám meghalna!
- Megörültél Pali? Csak rád vár!

- Igaz, vár rám. Az igazság az, hogy hiába vár. Tényleg, a Jóisten miért is nem könyörül meg rajtam és viszi el édesanyámat...

Még jó, hogy ekkor Margulisz visszatér!

Kezében egy jókora csomag és két üveg. Az egyikben benzín, a másikban szűrt olívaolaj. A benzint fertőtlenítésre használjuk. Nem engedélyezték, hogy bármit is elégezzünk, így benzínbe mártjuk a ruhadarabjainkat, aztán olajjal kenjük be őket. Mindeközben Margulisz orra alatt ezt mormolja:

- „Jól meggyúrni, jól meggyúrni”⁵...

Fél óra múlva már egymás mellett fekszünk. Pali középütt.

Még nem volt alkalom tisztázni, miért is lehetséges, hogy a Marson intelligens lények éljenek... De Pali már mély álomba szenderült...

- Micsoda ötlet! - hallom, ahogy Margulisz magában álmélkodik. - Micsoda ötlet!? Meghívunk minket maguknál aludni! Te jó Isten!

Később pedig:

- Nem hiszem, hogy volt az életemben ennél borzasztóbb egy óra. Egy egész órán keresztül vakaródzás nélkül ülni! Iszonyat! Úgy éreztem, hogy ha még egy pár percig e szép leányok mellett kell ülnöm anélkül, hogy megvakarhatnám magam, elered az orrom vére! Micsoda egy óra volt! Te jó Isten, micsoda egy óra!! Maga a pokol!

Héberből fordította: Hunyadi Zsombor

JEGYZETEK

¹ A latin szöveg Publius Ovidius Naso *Hőnők levelei* című művének egy versrészletén alapszik (13.84). Később, e szöveget módosított formában a Habsburg dinasztikus házasságok sikerességének jellemzésére használták: „Bella gerant alii, tu felix Austria nube!” L. Jon R. Stone: *The Routledge Dictionary of Latin Quotations: The Illiterate's Guide to Latin Maxims, Mottoes, Proverbs and Sayings*. Routledge, New York, 2004. 12.

² Móz 1 46,30.

³ Móz 1 49,22.

⁴ Sámuel 2 22,26.

⁵ Az idézett mondatrész a zsidó reggeli imából ('saharit') származik. Az imarész a jeruzsálemi Templom idején hozott áldozatok elkészítését tárgyalja. Lásd Slomo Tal, ed.: *Szidur rinat Iszrael: nusab askenaz*. Ha-Miszrad le-Injanei Dat sel Medinat Iszrael, Jeruzsálem, 1977. 33.